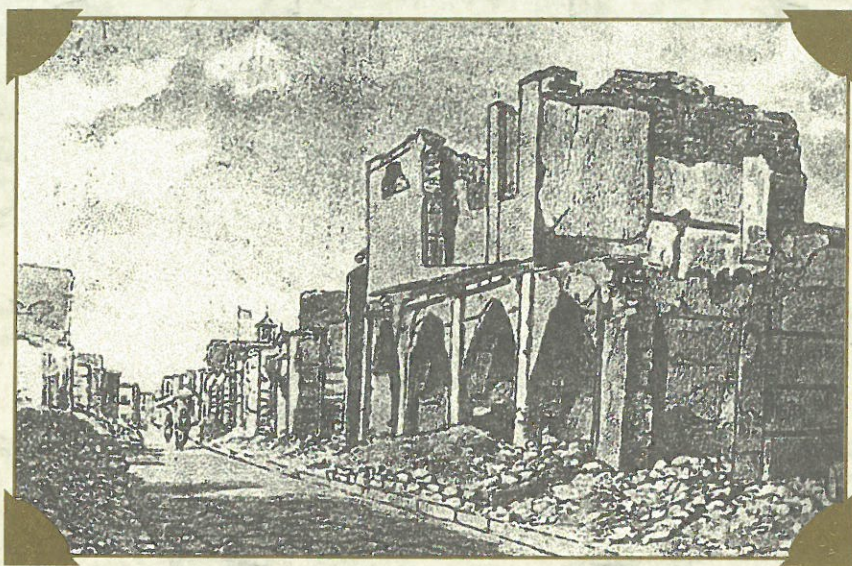

1898 - 1998

100 Χρόνια

από τη σφαγή του Ηρακλείου

Δικηγορικός Σύλλογος

Ηρακλείου

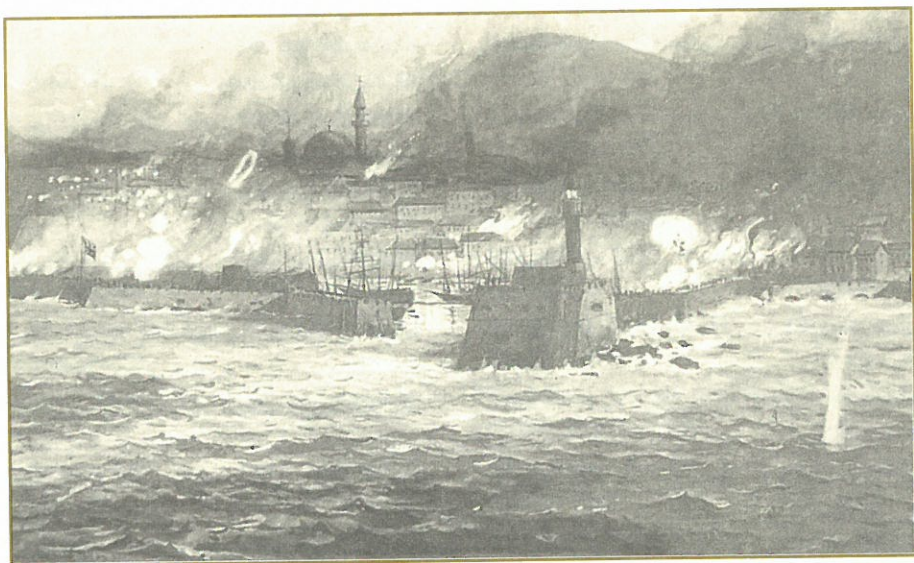
1998

1898 - 1998

100 Χρόνια

από τη σφαγή του Ηρακλείου και την
αποχώρηση και του τελευταίου Τούρκου
στρατιώτη από την Κρήτη

Πριν από 100 χρόνια στις 25 Αυγούστου 1898 παίχτηκε με τον πιο οδυνηρό τρόπο η τελευταία πράξη του κρητικού δράματος. Μπροστά στα έντρομα βλέμματα της Ευρώπης ο τουρκικός όχλος κατάλληλα υποκινημένος χύθηκε στους δρόμους του Ηρακλείου, κατέσφαξε εκατοντάδες άμαχους χριστιανούς και πυρπόλησε την πόλη. Δυό μήνες όμως αργότερα και ο τελευταίος Τούρκος στρατιώτης θα πάρει το δρόμο για τον αγύριστο.

Το Ηράκλειο κατά την πυρπόλησή του από τους Τούρκους, τον Αύγουστο του 1898(Μουσείο Αθηνών)

*Τ*ίνος ένεκεν εξανέστη η Κρήτη; Διότι ο μεν Θεός έπλασεν αυτήν τον κάλλιστον τόπον της οικουμένης, οι δε Τούρκοι τον ανέδειξαν τον αθλιέστερον. Διότι έχει προϊόντα , αλλ' ουδέν εμπόριον, πόλεις, αλλ' ουδεμίαν οδόν, λιμένας αλλ' ουδένα ασφαλή όρμον, ποταμούς αλλ' ουδεμίαν γέφυραν, παίδας, αλλ' ουδεμίαν σχολήν, ήλιον, αλλ' ουδέν φώς.

Οι Τούρκοι φέρουνσι την νύκτα...

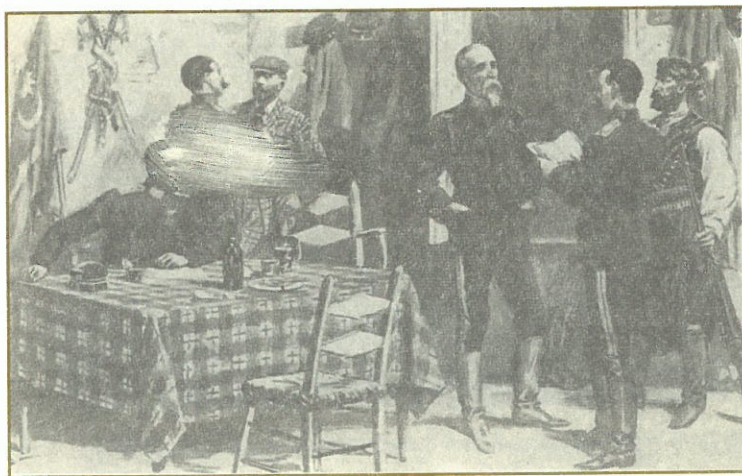
Εξανέστη, διότι η Κρήτη είναι Ελλάς και ουχί Τουρκία, επειδή ο ξένος καθίσταται αφόρητος, επειδή ο καταθλίβων, ων ομόφυλος των καταθλιβομένων αποβαίνει μισητός, μη ομόφιλος δε ων, φρικαλέος, επειδή δεσπότης βαρβαροφωνών εν της πατρίδι του Μίνως και Ελεάρχου είναι αδύνατος.

Βίκτωρ Ουγκώ

Ο Φεβρουάριος του 1897 βρίσκει την Κρήτη σε μια εξαιρετικά πολύπλοκη και ιδιόμορφη πολιτικοστρατιωτική κατάσταση. Έχουν μόλις προηγηθεί οι εμπρησμοί και οι άγριες σφαγές των Χριστιανών στα Χανιά από τον τουρκικό όχλο, που προκαλούν σφοδρή εξέγερση της κοινής γνώμης στην Ελλάδα και αναγκάζουν την ελληνική κυβέρνηση (Δεληγιάννη), να εγκαταλείψει την παθητική στάση της και να επιχειρήσει την επίλυση του κρητικού προβλήματος με στρατιωτικά μέσα. Στις 25 Ιανουαρίου 1897 αποστέλλονται στη Μεγαλόνησο πολεμικά σκάφη με αρχηγό τον πρίγκηπα Γεώργιο και πέντε μέρες αργότερα στις 1/2/1898 αποβιβάζεται στο Κολυμπάρι η “φάλαγξ κατοχής”, ειδικό εκστρατευτικό σώμα 1500 ανδρών με επικεφαλής τον υπασπιστή του βασιλιά συνταγματάρχη Τιμολέοντα Βάσσο, ο οποίος υψώνει την ελληνική σημαία και κηρύσσει την κατάληψη της Κρήτης στο όνομα του Βασιλέα των Ελλήνων και την ένωσή της με την Ελλάδα.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ρωσία, Αυστρία) αντιδρούν ακαριαία. Στέλνουν πολεμικά πλοία στο νησί, αποβιβάζουν αγήματα, εμποδίζουν τις ελληνικές δυνάμεις να εισέλθουν στις πόλεις, βομβαρδίζουν την ελληνική σημαία στο Ακρωτήριο και επιβάλλουν καθεστώς διεθνούς κατοχής στην Κρήτη. Οι Άγγλοι καταλαμβάνουν το Ηράκλειο, οι Ρώσοι το Ρέθυμνο, οι Γάλλοι τη Σητεία, οι Αυστριακοί τον Κίσσαμο, οι Γερμανοί τη Σούδα, οι Ιταλοί την Ιεράπετρα και όλοι μαζί τα Χανιά.

Ο Τιμ. Βάσσος
συσκέπτεται με
κρήτες και έλληνες
μετά τον
Βομβαρδισμό του
Ακρωτηρίου από τις
Μεγ. Δυνάμεις

Έτσι στο νησί υπάρχουν πλέον τρεις δυνάμεις κατοχής: Η Τουρκία με τον στρατιωτικό Διοικητή Ισμαήλ Μπέη, η Ελλάδα με τη φάλαγγα κατοχής υπό τον Τιμολέοντα Βάσσο και οι Μεγάλες Δυνάμεις με τους Ναυάρχους τους .

Αντίστοιχα εμφανίζονται τρεις λύσεις για τη διευθέτηση του Κρητικού Ζητήματος:

- **Η διατήρηση της Τούρκικης κυριαρχίας** στο νησί , λύση την οποία υποστηρίζει φανατικά η Γερμανία, που έχει αρχίσει να εκδηλώνει έντονο ενδιαφέρον για επενδύσεις στην οθωμανική αυτοκρατορία. Τη λύση αυτή όμως απορρίπτουν οι άλλες Δυνάμεις και ειδικότερα η Αγγλία ο υπουργός εξωτερικών της οποίας λόρδος Salisbury έχει εκφράσει δημοσίως την απέχθειά του για τα εγκλήματα και τις ατιμίες του σουλτάνου Αμπδουλ Χαμίτ.

- **Η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.** Η λύση αυτή αποτελούσε τον διακαή πόθο της πλειοψηφίας των Κρητών, οι οποίοι στις 25/1/1897 με το ψήφισμα της Χαλέπας κήρυτταν για πολλοστή φορά την Ένωση “εν ονόματι του Θεού και της Πατρίδος” και ανταποκρινόταν στην επιθυμία της κοινής γνώμης τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Προσέκρουε όμως στα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων, που εξυπηρετούντο καλύτερα με τη διατήρηση του status quo στα Βαλκάνια.

- **Η αυτονομία της Κρήτης**, που πρότειναν οι Μεγάλες Δυνάμεις (πλην Γερμανίας) αλλά απέρριπταν κατηγορηματικά οι Τούρκοι και η πλειοψηφία των Κρητών. *

* Υπέρμαχος της Ένωσης υπήρξε ο Ελευθέριος Βενιζέλος ενώ υποστηρικτής της αυτονομίας εμφανίζεται ο Μανούσος Κούνδουρος που πίστευε ότι η προβολή τέτοιου αιτήματος ήταν ακόμη πρόωγη. Ο Κούνδουρος, ήταν ο πρώτος πρόεδρος της “Μεταπολιτευτικής Επιτροπής”, που συνεστήθη το Σεπτέμβριο του 1895 από Κρήτες χριστιανούς με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων τους απέναντι στις αυθαιρεσίες των τουρκοκρητών. Τον Ιούνιο του 1896 η επιτροπή μετονομάσθηκε σε Επαναστατική Συνέλευση των Κρητών.

Η κήρυξη του ατυχούς ελληνοτουρκικού πολέμου (8 Απριλίου - 8 Μαΐου 1897) αναγκάζει την Ελλάδα να ανακαλέσει στις 21 Απριλίου όλες τις στρατιωτικές δυνάμεις της από την Κρήτη. Το νησί περιέρχεται στον πλήρη έλεγχο των Ναυάρχων, το συμβούλιο των οποίων υπό τον Ιταλό Caneparo και αργότερα τον Γάλλο Pottier αναλαμβάνει de facto τη διοίκηση του νησιού, ενώ η τουρκική διοίκηση περιορίζεται στα τελωνεία, τα ταχυδρομεία και τις φορολογικές υπηρεσίες.

Μπροστά στην κατάσταση αυτή, με την ελπίδα της ένωσης να διαψεύδεται για άλλη μια φορά, οι ηγέτες της κρητικής επανάστασης αναγκάζονται να αποδεχθούν τη λύση της αυτονομίας.

Στις 27 Ιουνίου 1897 συνέρχεται στους Αρμένους η Επαναστατική Συνέλευση με πρόεδρο τον μητροπολίτη Κισάμου και Σελίνου Δωρόθεο. Λόγω των έντονων διαφωνιών μεταξύ των αυτονομιστών υπό τον Κούνδουρο και των ενωτικών υπό τον Βενιζέλο αναβάλλεται η λήψη απόφασης. Νέα συνέλευση στις 30/7/97 στους Αρμένους υπό την προεδρία του Βενιζέλου οδηγείται σε διάλυση για τους ίδιους λόγους. Στις 16 Οκτωβρίου 1897 συνέρχεται εκ νέου η Συνέλευση στο Μελιδόνι Μυλοποτάμου με πρόεδρο τον Ιωάννη Σφακιανάκη. Οι πληρεξούσιοι αποδέχονται ομόφωνα τη λύση της αυτονομίας της Κρήτης, όπως άλλωστε είχε λίγο νωρίτερα αναγκαστεί να αποδεχτεί και η Ελλάδα μετά την ήττα του '97.

Στους μήνες που ακολουθούν επικρατεί ηρεμία. Οι Μεγάλες Δυνάμεις όμως αδρανούν και δεν προχωρούν στην υλοποίηση των αποφάσεων για αυτονομία του νησιού, πράγμα που προκαλεί την έντονη διαμαρτυρία της Γενικής Συνέλευσης, η οποία σε επιστολή του προέδρου της Ι.Σφακιανάκη προς τον ναύαρχο Pottier με ημερομηνία 5 Ιουνίου 1898 αναφέρει:

«..Αλλά δεν πρέπει να αποκρύψωμεν ότι η ησυχία αυτή δεν δύναται να παραταθή εάν βραδύνη οριστικώς η ενάρστος λύσις.Προς τοιαύτην παράτασιν η κατάστασις είναι λίαν πολύπλοκος και λίαν τεταμένη... Τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων αποτελεί διαρκώς πηγήν ερεθισμού και ανησυχίας. Δια τούτο τα πάντα εν τη νήσω εισίν μετέωρα και ουδείς γνωρίζει περί της αύριον. Ουδόλως λοιπόν παράδοξον εάν αρχίσουν εκ νέου να επικρατούν αι γνώμαι παρά πολλοίς των κατοίκων να μη φαίνεται απίθανος νέα ανάφλεξις. Οξεία ενέργεια εκ μέρους των Μεγ. Δυνάμεων προς πραγματοποίησιν του προκηρυχθέντος πολιτεύματος και διορισμός του πρίγκητος, δύναται να απαλλάξει από πολλών ακόμη κακών τον δυστυχή τούτον τόπον.»

Δυστυχώς η προφητική αυτή δήλωση επαληθεύτηκε 1,5 μήνα αργότερα.

Στις 5 Ιουλίου 1898 συνέρχεται η Συνέλευση στις Πλακούρες Ακρωτηρίου για να εγκρίνει το σχέδιο της προσωρινής διοίκησης του νησιού, που είχαν υποβάλει οι ναύαρχοι και οι πρόξενοι. Το σχέδιο εγκρίνεται ομόφωνα, αν και εκφράζονται από τα μέλη της επιφυλάξεις για την αποτελεσματικότητα της προσωρινής αυτής λύσης, που ο Ελευθέριος Βενιζέλος δεν διστάζει να χαρακτηρίσει "εμβάλωμα". Διατυπώνεται δε στο σχετικό πρακτικό η θέση ότι: **«Οι Ναύαρχοι εισίν ακραδάντως πεπεισμένοι ότι άνευ της αποκακρύνσεως των Τουρκικών στρατευμάτων ουδέν οριστικόν δύναται να ιδρυθεί εν Κρήτη.»** Στην ίδια συνέλευση ορίζονται ως μέλη της προβλεπόμενης από το σχέδιο Εκτελεστικής Επιτροπής ο Πρόεδρος της Συνέλευσης Ι.Σφακιανάκης αυτοδικαίως και οι Ελ. Βενιζέλος, Γ.Μυλωνογιαννάκης, Εμμ. Ζαχαράκης, Αντ. Χατζηδάκης και Ν. Γιαμαλάκης μετά από εκλογή. Αμέσως μετά την εκλογή της η Επιτροπή ορίζει έδρα την Χαλέπα όπου και εγκαθίσταται και αναλαμβάνει τη διοίκηση της Κρήτης πλην των τόπων που τελούσαν υπό την κατοχή των Μεγάλων Δυνάμεων.

Στις 13 Ιουλίου συνεδριάζει το συμβούλιο των Ναυάρχων παρουσία και των προξένων της Αγγλίας, Γαλλίας, Ιταλίας και Ρωσίας και οριστικοποιεί το κείμενο του προσωρινού πολιτεύματος της Κρήτης σύμφωνα με τις προτεινόμενες από τη Συνέλευση τροποποιήσεις.

Στις 18 Ιουλίου 1898 ο Ιωάννης Σφακιανάκης αναγγέλει επίσημα στον Κρητικό Λαό τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και γνωστοποιεί το κείμενο με τις βάσεις του προσωρινού πολιτεύματος της Κρήτης.

Πρόεδρος καὶ ἑπτά μετὰ ἀναρχοὶ καὶ ἑπτά
ἐπὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐν τῇ ἐκτελεστικῇ
ἐν τῇ. ἀναρχοί, 3' ἀναρχοὶ καὶ 3' ἀναρχοί
καὶ ἑπτά :

Προβλεπόμενα ἀναρχοὶ ἀναρχοὶ ἐπὶ
ἀναρχοὶ καὶ ἀναρχοὶ ἀναρχοὶ καὶ
ἀναρχοὶ καὶ ἀναρχοὶ καὶ ἀναρχοὶ, ἐπὶ ἀναρχοὶ
ἀναρχοὶ καὶ ἀναρχοὶ (ἀναρχοὶ), 3' ἀναρχοὶ
καὶ ἀναρχοὶ

Η Σφαγή του Ηρακλείου

Στις 24 Αυγούστου 1898 έχουν κανονισθεί πλέον οι λεπτομέρειες του “προσωρινού πολιτεύματος” και οι ναύαρχοι, οι πρόξενοι και η Εκτελεστική Επιτροπή προχωρούν στην εγκατάσταση των διαφόρων αρχών στο εσωτερικό του νησιού. Έχει ήδη ολοκληρωθεί χωρίς επεισόδια η εγκατάσταση των τελωνειακών αρχών στα Χανιά και στο Ρέθυμνο. Στο Ηράκλειο όμως θα υπογραφεί το πιο αιματηρό πρωτόκολλο εγκατάστασης, που συντάχθηκε ποτέ.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας Τούρκοι της πόλης με την υποκίνηση του τουρκικού στρατού συγκεντρώνονται στις “Τρεις Καμάρες”, όπως λεγόταν τότε η σημερινή Πλατεία Ελευθερίας, για να συννενοηθούν πώς θα αντιδράσουν στην εγκατάσταση των χριστιανών στο Τελωνείο Ηρακλείου.

Το πρωί της Τρίτης 25 Αυγούστου, εορτής του προστάτη της Κρήτης Αγίου Τίτου, μεταβαίνουν στο Τελωνείο ο νέος διευθυντής του, Στυλιανός Αλεξίου και οι άλλοι χριστιανοί νεοδιορισμένοι υπάλληλοι για να αναλάβουν την υπηρεσία. Στον χώρο του τελωνείου βρίσκονται μια αγγλική περίπολος και αρκετοί Τούρκοι. Η πόρτα όμως είναι κλειδωμένη και οι Τούρκοι τελωνοφύλακες άφαντοι. Ειδοποιείται ο Άγγλος Συνταγματάρχης Ρήντ ο οποίος, συνοδευόμενος από τον Αλεξίου και έναν ακόμη από τους χριστιανούς υπαλλήλους, πηγαίνει στην οικία του Τούρκου Διοικητή Εδεχέμ από τον οποίο ζητά τα κλειδιά του τελωνείου. Σύμφωνα με συνέντευξη του Στυλιανού Αλεξίου στην εφημερίδα Σκριπ της 29/8/1898 (φύλλο 1084), όπως την αναφέρει ο γιός του Λευτέρης σε σειρά δημοσιευμάτων της εφημερίδας “Νέα Χρονικά” το καλοκαίρι του 1948, ο Τούρκος εν μέσω φιλοφρονησεων απαντά ότι δεν έχει εντολή να παραδώσει το Τελωνείο.

« Τότε θα αναγκαστούμε να σπάσουμε την πόρτα, » απειλεί ο Ρήντ.

« Αφέντη μου, να την σπάσετε, αν έχετε τέτοια όρεξη», είναι η τελευταία κουβέντα του πασά.

Αντιλαμβανόμενος ότι απειλούνται επεισόδια, ο Ρήντ ζητά μεγαλύτερη στρατιωτική αγγλική δύναμη και στις 2,30 το μεσημέρι μεταβαίνει στον τόπο του τελωνείου με τον Αλεξίου, τους υπαλλήλους και μερικούς Άγγλους στρατιώτες για να διαρρηξουν την πόρτα. Ταυτόχρονα δίνει εντολή να κλείσει η πύλη του λιμανιού.

*Τ*η στιγμή εκείνη, ακούγονται οχλοβοή και πυροβολισμοί. Χιλιάδες άτακτοι Τούρκοι (βαζιβουζούκοι) κατεβαίνουν προς το λιμάνι και συναθροίζονται μπροστά στην πύλη, η οποία τελικά κλείνει, αφού όμως πρώτα μαχαιρώνεται ένας Άγγλος στρατιώτης από Τούρκο, που αμέσως πυροβολείται και σκοτώνεται. Ο θάνατος του Τούρκου δίνει το σύνθημα για την έναρξη των προσχεδιασμένων σφαγών. Μέσα από τις κραυγές του όχλου ο Αλεξίου ξεχωρίζει τις φράσεις:

Πάνω ντως μωρέ! Ιντα τσοι θωρούμ' ακόμη! Φωθιά και μαχαίρι τω γκιαούρηδω.!»

Οι Τούρκοι ξεχύνονται στη πόλη. Με μπιστόλια, μαχαίρια και τουφέκια σφάζουν και πυροβολούν όποιο Χριστιανό βρουν μπροστά τους, άντρα ή γυναίκα, γέρο ή παιδί. Ταυτόχρονα λεηλατούν τα χριστιανικά σπίτια και μαγαζιά και μετά περιχύνουν τις πόρτες τους με πετρέλαιο και βάζουν φωτιά καίοντας ζωντανούς όσους γλιτώνουν από τα μαχαίρια και τα μπιστόλια τους. Δεν διστάζουν να εισβάλουν ακόμη και σε τούρκικα σπίτια, όπου είχαν καταφύγει χριστιανοί. Ο Αλεξίου μαζί με μερικούς άλλους που βρίσκονταν στον αποκλεισμένο για τους Τούρκους χώρο του λιμανιού, καταφέρνουν να σωθούν καταφεύγοντας στο αγγλικό υδροφόρο πλοίο “Τυρκουάζ”. Αργότερα στην προαναφερόμενη συνέντευξή του περιγράφει με συγκλονιστικό τρόπο το θέαμα της πυρπολημένης πόλης και τις οιμωγές των χριστιανών.

Σε άλλη του συνέντευξη, που δημοσιεύει η αθηναϊκή εφημερίδα «Εμπρός» στο φύλλο 652 της 29/8/1898, ο Αλεξίου αναφέρει :

«...Όλην την νύκτα εξακολουθεί η τρομερά αυτή κατάσταση. Εισ το οινοποι-
είον του Κόρπη είχαν καταφύγει 20 Χριστιανοί εξ ών εσώθησαν 6, των λοι-
πών καέντων εκ του πυρός. Αι κραυγαί των καιομένων και ψηνομένων ηκού-
οντο μέχρι του λιμένος. Τα συμβάντα είναι ανώτερα πάσης παραστάσεως
και περιγραφής. Αι δύο πλευραί της Βεζίρ τσαρσί (25ης Αυγούστου) εκάη-
σαν. Το αγγλικό προξενείον, το γερμανικόν, το ισπανικόν, το αμερικανικόν
και η οικία ένθα ήτο άλλοτε το ελληνικόν προξενείον κατεκάησαν. Εισ τα
καέντα προξενεία υπήρχον άπειρα εμπορεύματα των Χριστιανών, όλος
τέλος ο πλούτος των εμπόρων του Ηρακλείου. Επίσης εις αυτά είχαν τοπο-
θετήσει και τα τιμαλφή των πολλαί οικογένειαι, πάντα δε ταύτα εκλάπησαν
παρά του μαινομένου όχλου...Τα πάντα κατεστράφησαν, ηρημώθησαν,
εκάησαν. Το χριστιανικόν αίμα ρέει άφθονον εις τας οδούς.»

Στο Αγγλικό προξενείο, που ήταν και η οικία του πρόξενου, Λυσίμαχου
Καλοκαιρινού, (στη θέση ακριβώς όπου σήμερα βρίσκεται το Ιστορικό
Μουσείο Ηρακλείου), είχαν καταφύγει 30 περίπου Χριστιανοί. Από αυτούς
δεν διασώθηκε κανείς. Από τους πρώτους που σκοτώθηκαν εκεί, ήταν ο ίδιος
ο Άγγλος πρόξενος, ενώ μεταξύ των θυμάτων ήταν και η κόρη του Σκεύω,
σύζυγος Ν. Τσαγκάκη, που σφαγιάσθηκε μαζί με το μόλις 8 μηνών αγοράκι
της, τα πεθερικά της και τους υπηρέτες τους.

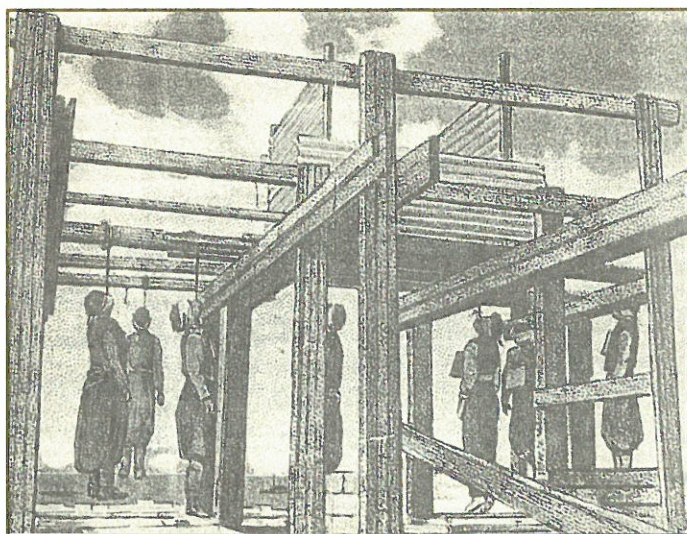
Για τον αριθμό των θυμάτων της σφαγής δεν υπάρχουν ακριβείς πληρο-
φορίες. Πολλών τα πτώματα δεν βρέθηκαν ποτέ, γιατί άλλα κάηκαν και άλλα
συλλέχθηκαν από τους ίδιους τους Τούρκους στρατιώτες με εντολή του
Εδεχέμ, για να παρουσιάσει μικρότερο αριθμό νεκρών. Σύμφωνα με τον
Αλεξίου ο αριθμός των θυμάτων πλησιάζει τους 800. Με τον υπολογισμό
αυτό συμφωνεί και ο Πρόεδρος της Εκτελεστικής Επιτροπής Ι.Σφακιανάκης,
ο οποίος σε ανακοίνωσή του προς τους Χριστιανούς της 30/8/1898 αναφέρει:
“...Από τας 1.000 - 1200 χριστιανικάς ψυχάς που ευρίσκοντο εντός της πόλε-
ως μόνον 358 ως φαίνεται εσώθησαν. Οι λοιποί εύρον θάνατον μαρτυρικόν.
Όλη η κινητή περιουσία των χριστιανών διηρπάγη και μέγας αριθμός οικιών
και καταστημάτων παρεδόθησαν εις τας φλόγας...”

Πρώτος μεταβιβάζει την είδηση των σφαγών ο διευθυντής του Αγγλικού τηλεγραφείου στο Ηράκλειο, Φρειδερίκος Κάραμποτ, που ενημερώνει σχετικά τον αγγλικό στόλο στη Σούδα. Εφημερώματα της 26ης Αυγούστου αγκυροβολούν στο Ηράκλειο 13 θωρηκτά υπό τον Άγγλο Ναύαρχο Νόελ, που διατάζει να παρουσιαστεί αμέσως μπροστά του ο Εδεχέμ. Ο τελευταίος δεν μπορεί να προβάλει καμία δικαιολογία ούτε για τις φρικαλεότητες των ομοεθνών του ούτε για την προκλητική ανοχή του τουρκικού στρατού στις σφαγές και εμπρησμούς και τη φανερή συμμετοχή του στις λεηλασίες. Ο ναύαρχος του δηλώνει, ότι θα ζητηθεί η παραπομπή του σε δίκη και η παραδειγματική τιμωρία του, ενώ ταυτόχρονα του επιδίδει τελεσίγραφο με τους παρακάτω όρους:

- Να αφοπλισθούν αμέσως όλοι οι Οθωμανοί.

- Να παραδοθούν εντός 48 ωρών οι πρωτουργοί των σφαγών.

Και οι δύο αυτοί όροι υλοποιούνται τις αμέσως προσεχείς ημέρες. Δεκαεπτά (17) από τους πρωταιτίους, όσοι και οι Άγγλοι νεκροί των σφαγών, απαγχονίζονται στο μπεντένι της Καινούργιας Πόρτας και πολλοί άλλοι καταδικάζονται σε πολυετείς φυλακίσεις ή εξορία.

Απαγχονισμός ομάδας Βαζιβουζούκων μετά τις σφαγές του Ηρακλείου.

*Α*κολουθούν ραγδαίες εξελίξεις: Οι Μεγάλες Δυνάμεις, είτε γιατί φοβούνται αντεκδικήσεις από τους οργισμένους Χριστιανούς, είτε γιατί αντιλαμβάνονται πλέον ότι μετά τις τελευταίες θηριωδίες των Τούρκων το ποτήρι έχει ξεχυλίσει, επισπεύδουν τις διαδικασίες απομάκρυνσης του Τουρκικού στρατού.

Στις 13 Σεπτεμβρίου 1898 η Εκτελεστική Επιτροπή ανακοινώνει στους χριστιανούς κατοίκους ότι “...Επίσημος είδησις ελθούσα χθες, ανήγγειλεν ότι οι εν Κωσταντινουπόλει Πρόεδροι των Δυνάμεων έλαβον οδηγίας από τας Κυβερνήσεις των να προσκαλέσωσιν την Πύλην να αποσύρη από την Κρήτην τα στρατεύματα και τους υπαλλήλους της...”

Με δεύτερη ανακοίνωση της 24ης Σεπτεμβρίου η Επιτροπή πληροφορεί ότι “...Οι Πρόεδροι επέδωκαν χθές εις την Υψηλήν Πύλην τελεσίγραφον διακοίνωσιν περί της ανακλήσεως του τουρκικού στρατού. Η διακοίνωσις ορίζει ότι η εκκένωσις πρέπει να αρχίσει τη 8 και να είναι τελειωμένη τη 23 Οκτωβρίου εν περιπτώσει αρνήσεως, αι Δυνάμεις θα ενεργήσωσι μόναι των την εκκένωσιν. Ένα λοιπόν μήνα και αι αλύσσεις, αι αποίαι από αιώνων εδέσμευον την Κρήτην καταπίπτουν, θα δύναται δ’ αύτη να κινηθή ελευθέρως και να χωρήση ασφαλώς προς ευτυχέστερον μέλλον...”

Πράγματι, με την πάροδο της προθεσμίας οι άγγλοι διώχνουν δια της βίας τον τουρκικό στρατό. Στις 3 Νοεμβρίου 1898 ο τελευταίος Τούρκος στρατιώτης εγκαταλείπει το νησί.. Ο Γερμανός ανταποκριτής Μπαχ στέλνει στον γερμανικό τύπο το παρακάτω σχόλιο:

“....Η εκ Κρήτης απέλευσις των Τούρκων στρατιωτών και υπαλλήλων είναι πλέον γεγονός και τη 4η Νοεμβρίου ε. έτους κατελύθη πράγματι το επί της νήσου κράτος της ημισελήνου. Επί των Χανίων εκυμάτισεν η τουρκική σημαία από τας 20 Αυγούστου 1645, ήτοι εν όλω 253 έτη, επί του Ηρακλείου 229 έτη, επί του βράχου της Γραμβούσης 195 και επί του Πύργου της Σπιναλόγγας και της Σούδας 171. Οι πέλεκεις, οι σωζόμενοι επί των τειχών του Ηρακλείου εις ανάμνησιν της εφόδου της 27ης Σεπτεμβρίου 1669, κατερρίφθησαν, εξηφανίσθησαν τα εμβλήματα του κυριάρχου και οι μαρμαρίνοι λέοντες οι επισκοπούντες από των χρόνων των Ενετών τας υπό τους πόδας των μεταβολάς, δεν βλέπουσιν πλέον ενόπλους τους μουσουλμάνους, τους νικήσαντας ποτέ την υπερήφανον δημοκρατίαν”.

Στις 9 Δεκεμβρίου 1898 αποβιβάζεται στη Σούδα ο πρίγκηπας Γεώργιος ως Ύπατος Αρμοστής της Κρήτης. Μετά από 250 χρόνια σκλαβιάς, οι Κρήτες μπορούν πια να ονομάζονται Ελεύθεροι.

Την καθοριστική για την απελευθέρωση της Κρήτης σημασία της μεγάλης σφαγής του Ηρακλείου, επισημαίνει ο Γ. Ασπρέας στο βιβλίο του Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, ως εξής:.

“...Σύμπαρ ο τουρκικός στρατός μετά της εν τη νήσω χωροφυλακής απήλθεν εκ Κρήτης την πρωίαν της 3ης Νοεμβρίου συνεπεία αυστηρού τελεσιγράφου των Ναυάρχων επιδοθέντος προς τον Σακήρ Πασά. Η έξωσις αύτη ωφείλετο κατά μέγα μέρος εις την βιαιότητα και την έκτασιν των εν Ηρακλείω σφαγών της 25ης Αυγούστου κατά τας οποίας κατεσφάγησαν πλην μεγάλου πλήθους κατοίκων και εις Αγγλος αξιωματικός μετά 16 στρατιωτών...”

Σκηνή από την αποχώρηση των τελευταίων τούρκων στρατιωτών από την Κρήτη το Νοέμβριο 1898

W. H. Green

(Το πρωτότυπο της επιστολής βρέθηκε στο αρχείο του Ιστορικού Μουσείου Ηρακλείου).

[illegible]

